

CUNOAȘTEREA CATAFATICĂ ȘI APOFATICĂ

Conf. univ. dr. Gheorghe I. ȘERBAN
Universitatea "Danubius" din Galați

Abstract: *The author analyses the 33rd chapter of Sextus Aurelius Victor's De Caesaribus, referring to the reign of the Roman emperor Licinius Gallienus, 218-268. The text approaches the beginning of the Roman empire's division into microstates, caused by the diminishing of the authority coming from Rome, following Valerianus's death, Gallienus's father. The centrifugal tendency of all the states included in the empire by force is increasing, but it can mainly be found in the formations from Gallia, Britannia, Palmyra and partially from Dacia. This state of things is synchronic.*

Keywords: *Latinity, intellectualism, cyclicity, authoritarian character, philosophy of history*

Résumé: *L'auteur de l'article fait l'analyse du 33-ème chapitre de l'œuvre "De Caesaribus" par Sextus Aurelius Victor, se référant au règne de l'empereur romain Licinus Gallienus, 218-268. Dans le texte l'auteur tâche de présenter le début de la division de l'empire en des micro-états – comme effet de la diminution de l'autorité exercée par Rome, après la mort de Valerianus, le père de Gallienus. La tendance centrifuge de tous les états forcément inclus dans l'empire augmente, mais elle est visiblement supérieure en Gallia, Britannia, Palmyra et partiellement en Dacia.*

Mots-clé: *latinité, intellectualisme, cyclicité, autoritarisme, la philosophie de l'histoire*

Sextus Aurelius Victor este un scriitor latin din sec. al IV-lea și aparține grupului de istorici epitomatori specifici perioadei târzii a Imperiului Roman. A fost contemporan și prieten cu alți cărturari de seamă ai vremii, între ei cu istoricii Flavius Eutropius, Ammianus Marcellinus și împăratul filosof Flavius Claudius Iulianus, nepotul lui Constantin cel Mare (331 – 363, împărat roman; 361 – 363, fiind cunoscut și sub numele de Iulian Apostatul).

S-a născut undeva la țară în nordul Africii, pe la 327, probabil în apropiere de Cartagina sau Leptis Magna, din părinți neștiutori de carte, așa cum el însuși mărturisește¹: “Or, acest fapt, zice el, ar trebui să inspire tuturor celor buni încredere, și, în mod deosebit mie, care, fiind născut la țară și provenind dintr-un tată incult și de condiție joasă, mi-am asigurat până la această vârstă² o viață mai mult decât onorabilă tocmai grație acestor studii”.

După o instruire parcursă probabil cu greu, Victor devine jurist la Roma, apoi funcționar la curtea împăratului Iulian Apostatul; în 363, guvernator al Pannoniei, și, după o tăcere de aproape 3 decenii, este numit în 388/389, *praefectus Urbi* (prefectul Romei). Anul 389 este anul din care nu se mai știe nimic despre acest istoric.

Singura operă rămasă de la S. A. Victor, *De Caesaribus*, este o succesiune cronologică de microbiografii (Pierre Dufraigne le numește “medalioane”), referitoare la împărații romani de la Augustus la Constantius II, fiul lui Constantin cel Mare (317-361/337-361), opera redactată în manieră moralist-filozofică împrumutată de la istoricii latini Sallustius, Tacitus și Suetonius. Această dorință a sa de a proiecta asupra istoriei romane o viziune moralizatoare a făcut ca opera sa să conțină multe elemente inedite și amănunte istorice care scapă altora.

Pentru istoria unor state europene incluse în imperiu, în speță și pentru istoria Daciei în secolul al III-lea e.n, de mare importanță este capitoul XXXIII din *De Caesaribus*, cel referitor la domnia lui

¹Cf. Sextus Aurelius Victor, *De Caesaribus*, XX, 5-6, apărută pentru prima dată și în limba română: *De Caesaribus/Despre imparati*, editie bilingvă, text latin-român, Studiul introductiv, note explicative și comentarii de conf. univ. dr. Gh. I. Șerban, Brăila, Editura Istros, 2006, p. 95, subl. noastră.

² Referire la anii 359-360, data probabilă a redactării operei amintite, cf. *ibidem*, p. 4.

Gallienus, când, din pricina slăbirii autorității acestuia și a senatului de la Roma, se profila spectrul dezmembrării Imperiului Roman. Iată pasajul:

“Cam în același timp, Licinius Gallienus, pe când încerca vitejește să îi țină la distanță de Gallia pe germani³, coborî în grabă în Illyricum. 2. Acolo îl învinge pe Ingenuus⁴ la Mursia, pe care la aflarea morții lui Valerianus,⁵ îl găsisse animat de dorința de a obține puterea supremă, în timp ce el nu era decât guvernator al Pannoniei; și imediat după aceasta îl învinse și pe Regalianus⁶, care reluase războiul cu forțe sporite în urma recuperării soldaților rămași teferi după dezastrul de la Mursia. 3. După aceste succese care se derulau într-o direcție bună și peste promisiunile făcute de el zeilor deveni, așa cum este obiceiul oamenilor, tot mai încrezut, tot mai dezmățat și, împreună cu fiul său, Saloninus, căruia îi conferise demnitatea *caesar*⁷, lăsară puterea ca într-un naufragiu, până într-atât, încât goții, traversând fără nicio dificultate Thracia, au pus stăpânire pe Macedonia și Achaia, și la fel și pe regiunile vecine Asiei; părții ocupară Mesopotamia, iar Orientul ajunsese să fie stăpânit de tâlhari sau de o femeie⁸; forțele almanilor ocupau atunci într-un mod similar și Italia; iar neamurile francilor, după ce fusese jefuită Gallia, luaseră în stăpânire Spania, devastând și aproape distrugând orașul Tarraco⁹; și, găsind la timp mijloacele de navigație, se infiltraseră parțial până în Africa; în *felul acesta a fost pierdută de la imperiu și regiunea de dincolo de Istru, pe care o câștigase Traianus*¹⁰. Așa stând lucrurile, ca și cum vânturile ar fi bătut cu sălbăticie din toate părțile, ajunseseră să se amestece în întreaga lume cele mai mari cu cele mai mici și cele mai de jos cu cele mai de sus¹¹. Și tot acum, Roma era pustiită de ciumă, un flagel care se naște de cele mai multe ori din neliniști greu de suportat și din disperarea sufletului¹². În timpul unor atari evenimente, împăratul însuși, bătânt cărciumile și tavernele, se lăsă în voia soției sale Salonina și a iubirii destrăbălate pentru fiica lui Attalus, regele germanilor, una cu numele de Pipa¹³; or, din acest motiv izbucniră chiar și mișcări civile, cu mult mai violente decât altădată¹⁴. Și astfel Postumus, care întâmplător se afla în acel moment în fruntea barbarilor pe teritoriul Galliei, fuse cel dintâi dintre toți cei care căutau să pună mâna pe putere cu orice preț¹⁵; dar, după ce a alungat un număr mare de germani¹⁶, fuse capturat în timpul războiului

³ *Publius Licinius Egnatius Gallienus*, (c.218-268) împărat roman, fiul lui Valerianus, asociat la domnie imediat după proclamarea tatălui său ca împărat. După căderea tatălui său în prizonierat, rămâne singurul conducător al imperiului, situație în care criza statului roman din sec al III-lea ajunge la apogeu. Invazia alamanilor pomenită aici este oprită de Gallienus lângă Milano în 259.

⁴ *Ingenuus* este proclamat împărat la Sirmium de trupele sale, iar rebeliunea declanșată de el este reprimată la *Mursia* (azi, *Osiek*, în Ungaria) de către generalul Aureolus, originar din Dacia. Evenimentele se petrec în vara sau toamna lui 258.

⁵ *P. Licinus Valerianus*, tatăl lui Gallienus, împărat roman, descindea dintr-o veche familie senatorială, *gens Licinia*.

⁶ *Publius Cornelius Regalianus Trebelianus*, guvernator al Moesiei în 260, descindea conform *Historiei Augusta* din neamul lui Decebal.

⁷ *Publius Cornelius Licinius Saloninus*, fiul lui Gallienus, a fost ridicat la rang de *caesar* în 258.

⁸ Cele două cuvinte, *latrones* și *mulier* fac referire la cetățenii orasului Palmyra (oras în Siria, în apropiere de Bagdad), condus de Odenathus și, după moartea lui, de regina Zenobia, soția sa.

⁹ Terraco, oraș pe coasta nord-estică a Spaniei, azi *Taragona*.

¹⁰ Spre deosebire de Eutropius, care surprinde Dacia în cele două momente istorice ale sale: Dacia din vremea lui Traian, când fusese inclusă în imperiu și Dacia pierdută de la imperiu, Victor surprinde numai momentul pierderii ei, când, din pricina evenimentelor politice survenite în zonă, Dacia din vremea lui Gallienus scapă din granițele puterii exercitate de Roma.

¹¹ Formularea literară întâlnită și la Tacitus, *Hist fortunae summa imis miscentes* (=destinele care amestecă pe cele de mai sus cu cele mai de jos)

¹² Așa cum se observă, Victor nu are o explicație științifică, pentru a lămuri cauzele declanșării acestui flagel și o consideră determinată de cauze psihologice.

¹³ Momentul cel mai grav al decăderii morale a lui Gallienus îl reprezintă relația acestuia cu Pipa, fiica lui Attalus, regele marcomanilor, cu care el s-a și căsătorit împotriva legilor romane care interziceau bigamia. Din acest moment el nu se mai îngrijește în niciun fel de politica statului, ci organizează banchete, finanțează jocuri și spectacole. Mai mult decât atât, înscenează triumfuri fictive cu soldați franci îmbrăcați în costume de prizonieri păcălind poporul de rând care credea reale aceste triumfuri.

¹⁴ Orosius, *Hist.*,7.22,9, crede că starea de lucruri din imperiu reprezintă o acțiune răzbunătoare a Providenței. Victor stabilește totuși un raport de cauză-effect în neputința lui Gallienus de a se opune barbarilor și uzurpatorilor.

¹⁵ Victor rezumă la maxim secvența istorică dominată de generalul urzupator *Marcus Cassianus Latinus Postumus*, chiar dacă acesta joacă un rol important, timp de 15 ani în istoria poporului roman. În anul 259, (după alte păreri în a doua jumătate a anului 260), Postumus îl ucide pe Saloninus, fiul lui Gallienus, se proclamă împărat și întemeiază pentru 15 ani în Gallia, un stat roman independent cu reședința la Trier, izbutind chiar să alăture statului său Britannia și nordul Spaniei. Mai mult decât atât, Postumus creează un nou senat, numește guvernatori de provincie, consolidează granița Rinului periclitată de atacurile germanilor și respinge atacurile lui Gallienus.

condus de Laelianus¹⁷; iar acesta, după ce și el a fost alungat într-un mod mai puțin fericit, pieri într-o răscoală a propriilor soldați, fiindcă le refuzase jefuirea orașului Mogontiacum¹⁸, într-un moment în care ei îi cereau cu insistență lucrul acesta, drept recompensă fiindcă locuitorii îl ajutaseră pe Laelianus. Așadar, îndată ce acesta a fost ucis, a preluat puterea un anume Marius¹⁹, cândva lucrător fierar și care nici în acel moment nu era îndeajuns de cunoscut în armată. În concluzie, toate ajunseseră într-un asemenea hal, încât puterea imperială și distincția conferită de orice virtute deveniseră pentru asemenea oameni obiecte de râs și de batjocură. Așa stând lucrurile, s-a ajuns din acest motiv să se spună în totală bătaie de joc că de acum nu mai poate uimi nimic pe nimeni, de vreme ce acest Marius se străduia să restaureze puterea romană, pe care un alt Marius, om de aceeași profesie²⁰, o consolidase cândva, în calitatea sa de cititor al neamului și numelui de roman. 12. Fiind asasinat și înjunghiat și acesta, fuse ales la un interval de doi ani Victorinus²¹, la fel de priceput în știința războiului ca și Postumus, dar marcat de viciul unei destrăbălări nemaîntâlnite; o patimă de la care, la începutul guvernării lui, s-a abținut; însă după doi ani de guvernare, recurgând la violarea mai multor femei și fete, a ajuns să și-o dorească până și pe soția lui Attitianus, și cum nelegiuirea i-a fost dezvăluită soțului chiar de către ea, acesta, instigându-i în ascuns pe soldați la răscoală, Victorinus fuse ucis la *Agrippina*²² în timpul unei rebeliuni. 13. Or, se știe că facțiunile intendenților militari, din rândul cărora făcea parte și acest Attitianus, au o atât de mare putere în armată, încât ticăloșia lui Victorinus a fost îndeplinită imediat chiar de către cei care aspirau la o poziție politică înaltă; mă refer la acest soi de indivizi care, mai ales în această vreme a noastră atât de tulbure, se dovedesc oameni de nimic, venali, șireți, răzvrătitori, ahțiați după averi și făcuți parcă de natură să comită toate tâlhăriile și să le și ascundă, stăpâni în mod absolut ai aprovizionării, și prin aceasta ostili celor care se îngrijesc în mod real de cele folositoare, porniți împotriva bunăstării țăranilor, pricepuți în a face daruri și-n stânga și-n dreapta la momentul potrivit celor prin a căror prostie și spre a căror pagubă ei și-au rotunjit averile²³. 14. În vremea aceasta, Victoria, după ce și-a pierdut fiul, pe Victorinus, obținând printr-o mare sumă de bani consimțământul legiunilor, îl numi împărat pe Tetricus, care descindea dintr-o familie nobilă și care îi ajutase pe activari grație funcției sale de guvernator; și astfel, însemnele de *caesar* sunt împărțite între Tetricus și un alt fiu al ei²⁴. Totuși Gallienus, la Roma, căuta într-un mod incorect să-i convingă pe cei neinformați asupra dezastrului public cum că toate sunt ținute sub control și spre a face și mai credibile cele simulate, recurge destul de des chiar și la ceremoniile unor triumfări mincinoase ale sale²⁵; și, așa cum se întâmpla de obicei cu evenimentele produse conform dorințelor, reușea. 16. Dar, fiindcă primejdia se apropia, el părăsi în cele din urmă Roma. 17. Dar și Aureolus care se postase în fruntea legiunilor adunate de prin Raetia, fiind pus în mișcare doar de indolența unui comandant atât de incapabil, după cum se întâmplă în asemenea împrejurări, îndată ce puse mâna pe putere, se și îndreptă spre Roma.²⁶ Gallienus însă, după ce l-a pus pe fugă în bătălia de la pod, care

¹⁶ Și Orosius, 7, 22, 10, notează că *Postumus dominantes hostes expulit* (=Postumus i-a alungat pe dușmanii cotropitori ..., *tr.n.*). Într-un fel, Postumus ridică din ruină Gallia și este încununat cu titlurile de *Restitutor Galliarum* și *Restitutor Orbis*. În plus, el duce o politică de romanizare.

¹⁷ *Cornelius Ulpianus Laelianus*, urzupator, a provocat o revoltă a soldaților în regatul gallic secesionist, la începutul anului 208. A fost ucis lângă Mogontiacum de către Postumus

¹⁸ *Mogontiacum*, oraș pe fluviul Main, numit și Maienza, azi *Mainz*.

¹⁹ Acest meșteșugar în fier a fost ales împărat, dar foarte repede a fost asasinat de propriul său ajutor de fierar, care, străpungându-l cu sabia, i-ar fi spus: "sabia aceasta tu ai făurit-o!". "Domnia lui Marius n-a durat decât două zile.

²⁰ Afirmație fără nici un temei. Caius Marius, (156-86 î.e.n.), ales de 7 ori consul, învingător al lui Jugurtha, al cimbrilor și teutonilor, dar și rivalul lui Sulla, n-a avut niciodată vreo tangență cu meseria de fierar. Victor bănuie că dacă li se aseamăna numele, li se aseamănă și meseria.

²¹ Marcus Piavonius Victorinus, împărat al regatului gallic secesionist între 268-270. A fost numit coîmpărat de către Postumus în primăvara anului 268, și urma să guverneze Gallia, Britannia și Spania. Era de origine galică.

²² E vorba de *Colonia Agrippina*, azi *Köln*, pe Rhin.

²³ Necinstea funcționarilor statului însărcinați cu aprovizionarea este frecvent condamnată, în textele literare; vezi *Petroniu*, 44.

²⁴ Povestea cu "făcătoarea de împărați", Victoria este una pe cât de misterioasă, tot pe atât și de incertă, ea fiind menționată numai de *Hist. aug., Trig. Tyr*, 24, 1. Conform acestei scrieri istorice și a unor surse arheologice, Victoria a existat totuși realmente și a primit titlurile de *Augusta* și *Mater Castrorum*.

²⁵ Vezi și mai sus, n. 11.

²⁶ Presiunea exercitată de Aureolus și de soldații săi nu constituie un gest militar cert, deoarece această perioadă istorică este zgduidă de mai multe uzurpări care se succed într-o mare grabă și confuzie.

pod s-a numit din acel moment „al lui Aureolus”, l-a constrâns să se refugieze la Mediolanum²⁷. 19. Aici, pe când asedia orașul cu mecanisme militare de toate felurile, Gallienus fuse ucis de propriii săi soldați²⁸. 20. Fiindcă Aureolus, când văzuse într-adevăr cât este de zadarnică speranța de a se salva din respectivul asediu, întocmi cu viclenie o listă cu numele generalilor și tribunilor lui Gallienus și, lăsând impresia că aceștia ar fi fost condamnați la moarte de împărat²⁹, o aruncă de pe ziduri într-un mod cât a putut mai tainic; această listă găsită din întâmplare de cei menționați mai sus, le stârni teama și bănuiala unei iminente condamnări la moarte, și chiar crezură că lista a fost pierdută dintr-o neglijență a slujitorilor. 21. La aceasta se mai adaugă și faptul că, la îndemnul lui Aurelianus, a cărui popularitate și al cărui prestigiu erau evidente în rândurile armatei, după ce a fost simulat un atac al dușmanilor într-un moment în care nu se afla acolo nici măcar un singur om din garda personală a împăratului, după cum se întâmpla de obicei într-o atare situație alarmantă și neașteptată, aceasta îl determină pe Gallienus să iasă din cort în toiul nopții; or, chiar în acest moment fuse străpuns de o suliță a cuiva, care, din pricina nopții, nu se știu cui aparținea³⁰. 22 Și astfel, dat fiind faptul ca nu se cunoștea cine fusese făptașul omorului, ori tocmai pentru că omorul se produsese spre binele tuturor, crima a rămas nepedepsită”.

În cap. XXXIII din *De Caesaribus*, referitor la domnia lui Gallienus, Victor înfățișează un tablou global al Imperiului Roman de la jumătatea secolului al III-lea, când este pe punctul de a intra în faza de descompunere a structurilor lui statale. Uzurpările și asasinările se țin lanț și parcă o „bombă” din interiorul imperiului stă să explodeze.

Intr-un răstimp de aproximativ două decenii, statul roman este gata să se fărâmițeze. Cauzele acestui fapt sunt, după Victor, de natură morală, degingolada fiind accentuată cu fiecare domnie, dar punctul culminant este atins de Gallienus. În realitate, motivele acestei destrămări sunt de altă natură și ele mocnesc de secole în interiorul statului. Popoarele incluse cu forța în acest stat, după lupte grele reluate, își conștientizează tot mai mult profilul etnicității lor și găsesc în momentele de criză ale conducerii de la Roma prilejul cel mai bun de a și-l afirma. Din amalgamul de evenimente evocate aici de Victor desprindem următoarele lucruri importante:

1. *Dacia amissa* (=Dacia scăpată) din strânsoarea imperiului nu înseamnă Dacia „evacuată” de populație, așa cum a afirmat în atâtea rânduri Vladimir Iliescu³¹ și cum îi țin hangul în continuare nedemniilor lui ciraci. Domnia lui Gallienus reprezintă un moment al declanșării unui proces centrifug pentru toate popoarele incluse în imperiu, iar declanșarea lui este sincronică. Nu numai evenimentele din Dacia marchează acest fapt, ci și cele din Gallia, Britannia și din Asia Mică. În 258, guvernatorul Panoniei, *Ingenuus*, și comandantul militar *Trebellianus*, cunoscut și sub numele de *Publius Cornelius Regalianus*, care, conform *Historiei Augusta*, a afirmat că se trage din neamul lui Decebal, vor face, în acest sens, una dintre primele încercări de constituire a unui stat secesionist. În 260, proclamat împărat de trupele aflate sub conducerea sa, va fi declarat uzurpator și va dispărea repede de pe scena politică a vremii.

2. Într-un mod cu mult mai energic și mai bine organizat, dar și mai norocos, se desfășoară evenimentele din Gallia și Britannia. Aici, generalul *Marcus Cassianus Latinus Postumus*, declarat și el uzurpator, creează pentru o perioadă de 15 ani, un stat secesionist, un stat în stat, cu reședința la Trier. Este o organizație statală determinată de ambiții etnice, de vreme ce Postumus va fi proclamat *Restitutor Galliarum* și *Restitutor Orbis*. Acest stat, care continua să se dezvolte extinzându-se înspre Britannia și Spania, numind guvernatori de provincie și având un senat și un aparat administrativ ca cel de la Roma, este și el atacat de către *Cornelius Ulpianus Laelianus*, care, în 268, se autoproclama

²⁷ Atât evenimentele cât și protagoniștii sunt confundați. Nu Gallienus i-a respins atacul lui Aureolus, ci Claudius II Gothicul, care l-a scos pe Aureolus în afara legii și i-a determinat pe soldați să-l ucidă; cf. *Hist. Aug., Claudius* 5,1-3.

²⁸ În lumina lămuririlor de mai sus, dar și de mai jos, de Aureolus este vorba, nu de Gallienus.

²⁹ Organizarea complotului prin ticluirea unui fals înscris este preluată de Victor din biografia lui Aurelianus, a cărui moarte este pusă la cale și adusă la îndeplinire în acest mod.

³⁰ Dacă falsul înscris este folosit pentru determinarea complotiștilor, moartea lui Gallienus, cauzată de o suliță a unui necunoscut, este asemănătoare cu moartea lui Iulianus din 26 iunie 363. Cei interesați în eliminarea unui conducător se foloseau, prin tradiție de aceleași tertipuri.

³¹ Vezi Vladimir Iliescu, *Părăsirea Daciei în lumina izvoarelor literare*, SCIV, tomul 23, București, 1971, p. 425-442; *Tradiția istorică despre părăsirea Daciei, în lumina ultimelor cercetări, în Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena*, XIX, 1980, p. 235-242; *Observații despre romanitatea dunăreană în jurul anului 600 e.n., în Societatea de Studii Clasice din R.S.R., Iași, 1982, p. 249-276.*

împărat, punând în pericol statul creat de Postumus. Invins însă la Mogontiacum de către Postumus, este numit, pentru evitarea unor încercări similare, un coîmpărat în persoana lui *Marcus Piavonius Victorinus*, (268-270). Rămas unic conducător, după moartea lui Postumus, el conduce statul gallic până în 270, când, în urma unei revolte a soldaților, este constrâns să se sinucidă.

În 274, *Regatul gallic secesionist* va fi lichidat de către Aurelianus în bătăliile de la *Câmpiile Catalaunice* (azi *La Chalons*). În această bătălie ultimul împărat al acestui stat secesionist, *C. Pius Esuvius Tetricus*, va trece fără luptă în tabăra lui Aurelianus și Gallia, și alături de ea și Britannia, care încercase, de asemenea, gestul secesiunii, sunt reintegrate în imperiu. Cam în aceeași vreme, o situație similară se va întâmpla și în Orient, în regatul Palmyrei, sub regina Zenobia. Lichidând astfel toate statele secesioniste, Aurelianus restabilește vechile granițe ale imperiului și-i asigură unitatea. Pentru acest efort încununat de succes, Aurelianus va primi titlul de *Restitutor Orbis* (=Restaurator al lumii romane).

3. Tot un moment secesionist poate fi considerat și gestul reginei *Zenobia*, soția lui Odenathus, inițial rege clientelar al Romei; aceasta, după moartea soțului său, va încerca și ea să iasă din granițele imperiului, dar revoltele naționale conduse de ea vor fi înăbușite tot de Aurelianus în bătăliile de la Emessa și Antiochia. Capturată și adusă la Roma, ea va figura alături de Tetricus, printre captivii de război, obligați să marcheze victoriile lui Aurelianus în timpul sărbătoririi triumfului din 274. Cetatea Palmyrei va fi distrusă din temelii și Zenobia, după ce mai zăbovește o vreme în închisorile din Roma, va fi asasinată.

4. Dacii n-au reușit să realizeze un regat dacic secesionist. De altfel, Regalianus este eliminat repede și acțiunea lui rămâne fără ecou. Ceea ce merită remarcat este faptul că eforturile de independență ale dacilor sunt sincronice cu cele manifestate în Gallia, Britannia și Palmyra. După episodul *Aurelianus* din 275, când din Dacia sunt retrase *trupele militare și aparatul administrativ*, conform cu cele precizate de istoricul Iordanes, născut în Dobrogea și în mod cert cel mai bun cunoscător al evenimentelor de la Dunare, *evocatis exinde legionibus* (=după ce au fost retrase de aici legiunile), puterea de la Roma recurge la înființarea celor două zone de tampon de peste Dunăre: *Dacia Ripensis* și *Dacia Mediterranea*. În teritoriile geto-dacice năvălesc dacii liberi, care, împreună cu cei rămași acolo și-au continuat existența neîntreruptă, păstrându-și modul de viață anterior, de păstori și agricultori. Ei au devenit, după transformările etnice, social-economice și culturale, elementul de bază în procesul de formare al limbii și poporului român.

Din opera lui Victor merită să mai reținem încă un element interesant, de factură filozofică sau de filozofie a istoriei: este cel referitor la modul cum își imaginează el evoluția istorică a lumii, prin mișcări ciclice repetate, în urma cărora ceea ce s-a întâmplat cândva, va reveni în decursul timpului. *Mutatis mutandis*, e greu să nu ne vină în minte evenimentele politice și convulsiile etnice din ultimul deceniu al secolului al XX-lea în spațiul sovietic, când popoarele incluse cu forța în acest imperiu au găsit prilejul să-și proclame independența într-un mod sincron, îndată ce autoritatea de la Moscova și-a găsit un moment de relaxare sub președinția lui M. S. Gorbaciov.